

บทที่ 2

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 งานศึกษาของไทย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับระบบสถาบันการเงินนั้น มีผู้สนใจศึกษาเป็นจำนวนมาก โดยส่วนใหญ่เป็นไปตามเหตุการณ์แวดล้อมสำคัญ ๆ ที่เกิดขึ้น และอยู่ในความสนใจของประชาชน ซึ่งสามารถสรุปตามช่วงการเปลี่ยนแปลงสำคัญ ๆ ที่เกิดขึ้นได้ดังต่อไปนี้

2.1.1 ช่วงก่อนเปิดเสรีทางการเงิน

เริ่มต้นตั้งแต่การก่อกำเนิดธนาคารพาณิชย์จนถึง พ.ศ.2533 ได้มีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ทั้งทางการเมือง และเศรษฐกิจ โดยในทางการเมืองนั้น เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงคณะรัฐบาล และการปรับโครงสร้างการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ส่วนทางด้านเศรษฐกิจ ได้เกิดความปั่นป่วนของระบบการเงินระหว่างประเทศ จากการที่ระบบอัตราแลกเปลี่ยนลอยตัวเข้ามามีบทบาทแทนระบบอัตราแลกเปลี่ยนคงที่¹ ขณะเดียวกันประเทศกลุ่มผู้ส่งออกน้ำมันเป็นสินค้าออก หรือโอเปค ก็เริ่มใช้น้ำมันเป็นอาวุธทางการเมือง โดยขึ้นราคาน้ำมันถึง 4 เท่า จนเป็นเหตุให้เศรษฐกิจโลก รวมทั้งของประเทศไทย เริ่มเข้าสู่ช่วงของความผันผวน อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจชะลอตัว การว่างงานเพิ่มขึ้น อัตราเงินเฟ้อสูงขึ้น อัตราแลกเปลี่ยนและอัตราดอกเบี้ยมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อระบบธนาคารพาณิชย์ไทย จนต้องประกาศเพิ่มทุนจดทะเบียน และปรับโครงสร้างการบริหารงานใหม่ รวมทั้งริเริ่มวางรากฐานระบบธนาคารยุคใหม่ โดยนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ เป็นการอำนวยความสะดวก รวมทั้งสามารถขยายบริการให้ลูกค้าได้อย่างทั่วถึงและรวดเร็ว เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการแข่งขัน และเป็นการปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง และเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้นในอนาคตต่อไป ดังนั้น ประเด็นที่นักวิจัยนิยมศึกษากันในช่วงนี้ จึงเป็นประเด็นที่ว่า สถาบัน

¹ สํารานู รอดเพชร, ชรินทร์ แซ่มสาคร. "ประวัติศาสตร์ธนาคารไทย." ตุลาคม 2541.

การเงินมีการปรับตัวในแต่ละโครงสร้างอย่างไร ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของการของกิจการหรือไม่ อย่างไร

งานศึกษาส่วนใหญ่ในช่วงนี้ ให้ความสนใจในเรื่องของนโยบายการบริหารสินทรัพย์ ของธนาคารพาณิชย์ ทั้งในเรื่องการบริหารสภาพคล่อง และปัจจัยที่มีอิทธิพลในการกำหนด นโยบายการบริหารสินทรัพย์ โดย Meesook และ Jirasakdiapimas (1981) ได้ศึกษาว่า สัดส่วนหนี้สินต่อเงินฝากเพื่อเรียก และจำนวนสาขา มีความสัมพันธ์กับเงินสดสำรองส่วนเกินอย่างไร โดยให้ข้อมูลรายไตรมาสระหว่างปี 2508-2522 ผลที่ได้ปรากฏว่า ทั้งสัดส่วนหนี้สินต่อเงินฝากเพื่อเรียก และจำนวนสาขา ต่างก็มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับเงินสดสำรองส่วนเกินอย่างมีนัยสำคัญ เช่นเดียวกับศักดิ์ชัย นาคุลสุขสันต์ (2526) ที่ใช้ข้อมูลรายไตรมาสในช่วงปี 2513-2524 ศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของเงินสดสำรองส่วนเกิน ว่ามีผลมาจากปัจจัยอะไรบ้าง แต่จะต่างกันตรงตัวแปรที่นำมาอธิบาย ศักดิ์ชัยใช้เงินฝากกระแสรายวัน เงินฝากประจำ และอัตราดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมมาอธิบายการเปลี่ยนแปลงของเงินสดสำรองส่วนเกิน และพบว่า เงินฝากกระแสรายวัน และเงินฝากประจำ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการเปลี่ยนแปลงของเงินสดสำรองส่วนเกินอย่างมีนัยสำคัญ ส่วนอัตราดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืม กลับมีความสัมพันธ์เชิงลบอย่างมีนัยสำคัญ แสดงว่า เมื่อเงินฝากกระแสรายวันและเงินฝากประจำเพิ่มขึ้น ธนาคารพาณิชย์จะถือเงินสดสำรองส่วนเกินน้อยลง โดยหันไปเพิ่มการให้กู้ยืมมากขึ้น

ทั้งสองงานศึกษาที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ศึกษาธนาคารพาณิชย์ทั้งระบบ ซึ่งต่างกับนิพนธ์ อีระกมลกิจ (2527) ที่ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 5 กรณี คือ ธนาคารพาณิชย์ทั้งระบบ กลุ่มธนาคารพาณิชย์ไทย กลุ่มธนาคารขนาดใหญ่ กลุ่มธนาคารขนาดเล็ก และกลุ่มธนาคารต่างประเทศ อีกทั้งตัวแปรที่ใช้อธิบายก็ต่างกับงานศึกษาทั้งสอง โดยนิพนธ์นำความเสี่ยงจากการเบิกถอน และการเปลี่ยนแปลงอัตราเงินสดสำรองตามกฎหมาย มาอธิบายสัดส่วนของสินทรัพย์สภาพคล่องต่อสินทรัพย์รวม ว่าเป็นไปในทิศทางใด โดยใช้ข้อมูลรายไตรมาส ช่วงปี 2514-2525 และพบว่า ทั้งความเสี่ยงจากการเบิกถอน และการเปลี่ยนแปลงอัตราเงินสดสำรองตามกฎหมาย ต่างก็มีความสัมพันธ์เป็นบวกกับทุกกรณีที่ศึกษา

จะเห็นได้ว่า ในช่วงภาวะเศรษฐกิจที่มีปัจจัยภายนอกเข้ามากระทบนั้น สภาพคล่องเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ และความสามารถในการให้กู้ยืมของธนาคารพาณิชย์เป็นอย่างมาก ดังนั้น การศึกษาถึงปัจจัยที่จะใช้เป็นตัวกำหนดสัดส่วนการถือครองสภาพคล่องนั้น จึงเป็นประเด็นที่มีประโยชน์มาก ดังเช่นงานศึกษาของ สันติชัย ชวนสมสุข (2526) ที่ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการกู้ยืมจากธนาคารของภาคเศรษฐกิจทั้ง 7 ภาค คือ เกษตรกรรม

เหมืองแร่ การก่อสร้างและธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ การค้าส่ง-ปลีก การอุตสาหกรรม การนำเข้าและส่งออก และการบริการและการบริโภค กับปริมาณเงินให้กู้ยืมของธนาคารพาณิชย์ที่ให้กู้แก่ภาคเศรษฐกิจต่าง ๆ ดังกล่าว ในช่วงปี 2514-2524 โดยปัจจัยที่พบว่า มีอิทธิพลต่อความต้องการกู้ยืมจากธนาคารพาณิชย์ของทุกภาคเศรษฐกิจในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญ ก็คือ รายได้ประชาชาติ และภาวะเงินเฟ้อ ซึ่งก็หมายถึง การขยายตัวของเศรษฐกิจนั่นเอง ขณะที่ปริมาณเงินให้กู้ยืมของธนาคารพาณิชย์ที่ให้แก่มหาภาคเศรษฐกิจนั้น กลับขึ้นอยู่กับเงินสำรองส่วนเกิน เงินกู้จากธนาคารแห่งประเทศไทย และเงินกู้จากต่างประเทศ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ ถูกกำหนดโดยนโยบายการเงิน

ดังนั้น การบริหารสินทรัพย์ของธนาคารพาณิชย์ให้บรรลุเป้าหมายกำไรสูงสุด ภายใต้นโยบายการเงินที่กำหนดไว้ รวมถึงภาวะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วนั้น จึงเป็นประเด็นที่อยู่ในความสนใจของทั้งผู้บริหารธนาคารพาณิชย์เอง และนักวิจัยทั่ว ๆ ไปว่า ธนาคารพาณิชย์มีความรวดเร็วในการปรับตัว เกี่ยวกับการถือสัดส่วนเงินให้กู้ยืมต่อสินทรัพย์รวมมากน้อยเพียงใด ภายใต้ภาวะเศรษฐกิจ การเงิน ทั้งในประเทศ และต่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วดังเช่นปัจจุบัน ซึ่งอุษณีย์ เหมะประเสริฐสุข (2530) ได้ทำการศึกษาในประเด็นดังกล่าว ช่วงปี 2522-2528 และพบว่า กลุ่มธนาคารพาณิชย์ไทยขนาดใหญ่ และขนาดกลาง มีค่าความเร็วในการปรับตัวอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ซึ่งหมายถึง ธนาคารพาณิชย์ดังกล่าวมีการปรับตัวในการถือสัดส่วนเงินให้กู้ยืมต่อสินทรัพย์รวม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการค่อนข้างล่าช้า โดยกลุ่มธนาคารขนาดใหญ่ใช้ระยะเวลาปรับตัวนานถึง 13 เดือน จึงจะสามารถตอบสนองต่อนโยบายทางการเงินของธนาคารแห่งประเทศไทยได้ ทั้งนี้ เพราะกลุ่มธนาคารขนาดใหญ่มีการถือเงินสด และเงินฝากธนาคารอื่น รวมทั้งเงินลงทุนในหลักทรัพย์รัฐบาลต่อสินทรัพย์รวมในเกณฑ์ต่ำ ประกอบกับเงินให้กู้ยืมที่ให้แก่อุตสาหกรรมต่าง ๆ ไม่สามารถดึงกลับมาได้ในทันทีที่มีการเปลี่ยนแปลงภาวะการณ์ต่าง ๆ ดังนั้น จึงไม่สามารถเพิ่มการถือสัดส่วนของเงินให้กู้ยืมต่อสินทรัพย์รวมได้ในทันทีที่ต้องการ สำหรับกลุ่มธนาคารขนาดกลางต้องใช้เวลาในการปรับตัวนานถึง 10 เดือน ส่วนกลุ่มธนาคารขนาดเล็ก ใช้เวลาในการปรับตัวเพียง 7 เดือนเท่านั้น นับเป็นกลุ่มธนาคารที่มีความสามารถในการตอบสนองต่อนโยบายของทางการได้รวดเร็วกว่ากลุ่มธนาคารขนาดอื่น ๆ เนื่องจากกลุ่มธนาคารนี้มีการให้กู้ยืมแก่อุตสาหกรรมเป็นส่วนใหญ่ จึงสามารถดึงเงินกลับคืนมาได้ในทันทีที่ต้องการ หรือให้กู้ยืมเพิ่มขึ้น เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ต้องการได้

งานศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ล้วนมีความคล้ายคลึงกันในเรื่องของวัตถุประสงค์ในการศึกษาที่เน้นถึงประสิทธิภาพในการบริหารสินทรัพย์ของธนาคารพาณิชย์ และวิธีการศึกษาที่มุ่ง

หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ที่จะนำมาอธิบายกับตัวแปรตาม ซึ่งส่วนใหญ่ใช้วิธีกำลังสองน้อยที่สุด (Ordinary Least Square) จะต่างกันในแง่ของการเลือกตัวแปรที่จะนำมาอธิบายในแบบจำลองเท่านั้น ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้วิจัยจะให้ความสำคัญกับสินทรัพย์ประเภทใด สังเกตได้ว่างานศึกษาข้างต้น มีความต่อเนื่องในเนื้อหาสาระที่นักวิจัยมีเจตนาที่จะถ่ายทอดผลการศึกษาให้เป็นประโยชน์ต่อภาคการเงิน และผู้ที่สนใจจะทำการศึกษาต่อ เพื่อให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาสำหรับธนาคารพาณิชย์ ไม่เพียงในแง่ของประสิทธิภาพในการบริหารสภาพคล่องเท่านั้น แต่ประสิทธิภาพในการดำเนินงาน และความสามารถในการทำกำไร ก็เป็นประเด็นที่ควรให้ความสนใจ และทำการศึกษาเช่นกัน ซึ่งธุรกิจหลักของธนาคารพาณิชย์ คือ การให้กู้ยืมเงิน ดังนั้น อัตราดอกเบี้ยจึงถือเป็นปัจจัยสำคัญที่กระทบต่อผลการดำเนินงาน ซึ่งงานศึกษาของสมชาย ไตรรัตน์ ภิรมย์ (2529) จึงน่าสนใจในประเด็นนี้ เนื่องจากสมชายได้ศึกษาถึงปัจจัยที่ใช้กำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมในตลาดซื้อคืน และอัตราดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมระหว่างธนาคาร ในช่วงปี 2523-2528 เพื่อให้ทราบถึงการปรับตัวของกลไกในตลาดเงิน ผลที่ได้พบว่า การเปลี่ยนแปลงอัตราดอกเบี้ยในระยะสั้นทั้ง 2 ประเภทได้รับอิทธิพลจากต่างประเทศสูง และอัตราส่วนเงินให้กู้ยืมต่อเงินฝากที่ใช้เป็นดัชนีวัดสภาพคล่องทางการเงิน มีอิทธิพลต่อการกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมระยะสั้นในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญ และการเปลี่ยนแปลงอัตราดอกเบี้ยในระยะสั้นนี้เป็นสิ่งที่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างอัตราดอกเบี้ยเงินฝาก และอัตราดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมตามมา

นอกจากนี้ อัตราดอกเบี้ยยังสามารถนำมาใช้เป็นตัวแปรในการอธิบายถึงพฤติกรรม การให้กู้ยืมของธนาคารพาณิชย์ด้วยว่า ธนาคารพาณิชย์ดังกล่าวมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับสมมติฐาน Profit Maximization Principle ที่พิจารณาผลกำไรจากอุปทานของเงินให้กู้ยืมที่ธนาคารมีอยู่ หรือสอดคล้องกับสมมติฐาน Accommodation Principle ที่พิจารณาผลกำไรจากการอุปสงค์ความต้องการกู้ยืม ซึ่งประเด็นนี้ ไชยยง ปฐวินทรานนท์ (2527) ได้ทำการศึกษาไว้สำหรับธนาคารพาณิชย์ไทย ในช่วงปี 2512-2525 โดยใช้อัตราดอกเบี้ยเปรียบเทียบกับอัตราดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืม อัตราดอกเบี้ยเงินฝาก อัตราดอกเบี้ยเงินกู้จากต่างประเทศ และอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ยืมจากธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นตัวแปรที่อธิบาย พบว่า พฤติกรรมการให้กู้ยืมของธนาคารพาณิชย์ไทยเป็นไปตามสมมติฐาน Accommodation Principle

นอกจากประสิทธิภาพในการบริหารสินทรัพย์แล้ว ประสิทธิภาพในการบริหารสินเชื่อ ก็เป็นปัจจัยที่กระทบต่อความสามารถในการทำกำไรเช่นเดียวกัน เนื่องจากสัดส่วนในการปล่อยสินเชื่อต่อสินทรัพย์นั้น สามารถบอกให้ทราบถึงกลยุทธ์ในการบริหารสินเชื่อของธนาคารพาณิชย์ว่า สามารถตอบสนองต่อเป้าหมายกำไรสูงสุดหรือไม่ ซึ่งงานศึกษาของดุสิตา บุตรทวี (2536) ได้

นำพฤติกรรมการบริหารสินเชื่อ และการดำรงค่าเผื่อนี้สูงของสามกลุ่มธนาคารตามขนาดสินทรัพย์มาเป็นตัวแปรในการอธิบายว่า มีอิทธิพลต่อความสามารถในการทำกำไรของธนาคารพาณิชย์ ช่วงปี 2526-2533 อย่างไร และพบว่า สัดส่วนการปล่อยสินเชื่อต่อสินทรัพย์ที่ก่อให้เกิดรายได้ของกลุ่มธนาคารขนาดใหญ่มีอิทธิพลต่อการทำกำไรในทิศทางเดียวกัน แต่สัดส่วนค่าเผื่อนี้สูงต่อสินเชื่อกลับไม่สามารถวัดคุณภาพของการให้สินเชื่อของธนาคารในกลุ่มนี้ได้ ทั้งนี้ น่าจะเกิดจากธนาคารโดยทั่วไปไม่ตั้งสำรองค่าเผื่อนี้สูงตามขนาดของสินเชื่อที่มีปัญหาทั้งหมด แต่มีการตกแต่งตัวเลขทางบัญชี เพื่อไม่ให้กระทบต่อฐานะและภาพพจน์ของธนาคาร สำหรับสัดส่วนการปล่อยสินเชื่อต่อสินทรัพย์ที่ก่อให้เกิดรายได้ของกลุ่มธนาคารขนาดกลาง มีผลต่อการทำกำไรของธนาคารในทิศทางตรงกันข้าม ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะกลยุทธ์การบริหารสินเชื่อในเชิงรุกที่มีระดับกำไรไม่สนองตอบในทิศทางเดียวกันกับการขยายตัวของการปล่อยสินเชื่อ ขณะที่สัดส่วนค่าเผื่อนี้สูงต่อสินเชื่อ สามารถแสดงผลกระทบในทางลบกับขนาดของกำไรได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนกลุ่มธนาคารขนาดเล็ก มีสัดส่วนการปล่อยสินเชื่อต่อสินทรัพย์ที่ก่อให้เกิดรายได้ในทิศทางเดียวกันกับการทำกำไร แต่ปัญหาด้านคุณภาพของสินเชื่อที่พิจารณาจากการตั้งสำรองค่าเผื่อนี้สูงกลับแปรตามอัตราผลตอบแทนของการทำกำไร ซึ่งน่าจะเป็นเพราะการที่ธนาคารตั้งสำรองค่าเผื่อนี้สูงตามระดับกำไรนั่นเอง

ไม่เพียงสัดส่วนในการปล่อยสินเชื่อต่อสินทรัพย์เท่านั้น ที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการทำกำไร ส่วนแบ่งตลาดด้านเงินฝาก ระดับการใช้เทคนิควิทยา ผลผลิตภาพของแรงงาน และอัตราการขยายตัวของสินทรัพย์ ก็เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการดำเนินงาน และความสามารถในการทำกำไรของธนาคารพาณิชย์ด้วยเช่นกัน ดังงานศึกษาของหยกพร ดันติเศวตรรัตน์ (2527) ที่พบว่า ส่วนแบ่งตลาดของแต่ละธนาคาร เป็นตัวแทนที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์ไทยอย่างมีนัยสำคัญ ธนาคารที่มีส่วนแบ่งทางการตลาดสูงนั้น จะสามารถทำกำไรสูงขึ้นตามไปด้วย ซึ่งอาจอธิบายได้ว่า ส่วนแบ่งการตลาดเป็นตัวสะท้อนถึงความสามารถหรือประสิทธิภาพในการประกอบกิจการของธนาคารพาณิชย์ ซึ่งจะตกอยู่ในกลุ่มธนาคารขนาดใหญ่ที่มีส่วนแบ่งตลาดสูงกว่าธนาคารขนาดเล็ก นอกจากนี้ ปัจจัยด้านอัตราการขยายตัวของสินทรัพย์ มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกับอัตรากำไร ส่วนปัจจัยด้านการใช้เทคนิค และผลผลิตภาพของแรงงาน มีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับอัตรากำไร ซึ่งเป็นไปได้ว่าสาเหตุมาจากธนาคารขนาดใหญ่มีต้นทุนค่าใช้จ่ายสูงกว่าธนาคารขนาดเล็ก และคล้ายคลึงกับงานศึกษาของ Sirichai Leelakitkul (1982)

แต่การพิจารณากฤษฎีการบริหารสินทรัพย์ หรือกฤษฎีการบริหารสินเชื่อเพียงด้านใดด้านหนึ่ง ไม่สามารถอธิบายความมั่นคงในระบบธนาคารพาณิชย์ได้ ดังนั้น การพิจารณากฤษฎีทั้งสองด้านร่วมกัน จึงถือเป็นประโยชน์อย่างยิ่งที่จะทำให้เราได้ทราบถึงระดับความมั่นคงของแต่ละธนาคาร ดังเช่นงานศึกษาของภาณุพงศ์ นิธิประภา และอจนา วัฒนานุกิจ (2530) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกำไร และการแบกภาระความเสี่ยงของแต่ละธนาคารในช่วงปี 2525-2528 โดยพิจารณาจากพฤติกรรมของธนาคารพาณิชย์ ว่าได้มีการสร้างระบบสัญญาณเตือนภัยล่วงหน้าในระบบหรือไม่ โดยสร้างดัชนีความเสี่ยงเชิงเปรียบเทียบที่พิจารณาจากแหล่งที่มา และใช้ไปของเงินทุน เป็น 3 ด้าน คือ ความเสี่ยงเชิงเปรียบเทียบของการกู้ยืม การให้กู้ยืม และเงินกู้ยืมจากต่างประเทศ รวมทั้งจำแนกธนาคารพาณิชย์ตามกฤษฎีของการบริหารสินทรัพย์ เป็น 2 ประเภท คือ กฤษฎีเชิงรุก และเชิงรับ ผลการศึกษา พบว่า สามารถแบ่งธนาคารพาณิชย์ไทยออกได้เป็น 4 กลุ่ม ตามกฤษฎีการบริหารสินทรัพย์ และอัตรากำไรที่ได้กล่าวไว้แล้ว ส่วนผลจากการตรวจสอบระบบสัญญาณเตือนภัยล่วงหน้า แสดงจากค่าสัมประสิทธิ์ discriminate function โดยใช้ข้อมูลปี 2521-2528 ซึ่งเป็นช่วงที่ธนาคารต่าง ๆ ได้รับผลกระทบจากความผันผวนทางเศรษฐกิจมาก พบว่า มี 2 ธนาคาร ที่มีฐานะทางบัญชีเหมือนธนาคารที่เคยมีปัญหามาแล้วในอดีต มี 4 ธนาคาร อยู่ในสถานะที่ไม่น่าไว้วางใจ และอีก 7 ธนาคาร มีฐานะทางบัญชีมั่นคง

เมื่อพิจารณางานศึกษาทั้งหมดข้างต้น พบว่า มีประเด็นที่ต่อเนื่อง และครอบคลุมในวัตถุประสงค์ของประสิทธิภาพการบริหารนโยบายด้านสินทรัพย์ และสินเชื่อ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการบริหารสภาพคล่อง ความสามารถในการดำเนินงาน และความสามารถในการทำกำไร ทำให้เราสามารถคาดคะเนทิศทางที่จะเป็นไปของธนาคารพาณิชย์ ซึ่งจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายสูงสุด และความมั่นคงในระบบสถาบันการเงิน

2.1.2 ช่วงเปิดเสรีทางการเงิน

เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ.2533 ประเทศไทยได้ประกาศรับพันธะข้อ 8 แห่งความตกลงว่าด้วยกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) อย่างเป็นทางการ ซึ่งนับเป็นก้าวแรกของการเปิดเสรีทางการเงิน เพื่อพัฒนาประเทศไทยให้กลายเป็นศูนย์กลางทางการเงินในภูมิภาคนี้ โดยหลังจากนั้นก็มีการออกมาตรการผ่อนคลายทางการเงินอีกหลายครั้ง ซึ่งในแต่ละครั้งก็มีช่วงเวลาห่างพอสมควร เพื่อให้สถาบันการเงิน และธนาคารพาณิชย์มีเวลาในการปรับตัวให้ทันกับภาวะแวดล้อม เช่น มาตรการเกี่ยวกับการผ่อนคลายการควบคุมปริวรรตเงินตราต่างประเทศ เพื่อให้การ

เคลื่อนย้ายเงินทุนมีข้อจำกัดน้อยที่สุด การยกเลิกการควบคุมอัตราดอกเบี้ย เพื่อให้ธนาคารพาณิชย์บริหารสภาพคล่องด้วยความระมัดระวัง และรอบคอบ การออกพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ.2535 เพื่อกำกับดูแลตลาดทุนให้เป็นไปอย่างรัดกุม และเป็นสากล การลดกฎเกณฑ์ในการควบคุมการบริหารงานของธนาคารพาณิชย์ เพื่อให้การบริหารงานมีความคล่องตัว และตรงกับความสามารถของตนเอง การปรับเปลี่ยนขอบเขตของธุรกิจการเงิน เพื่อชดเชยรายได้จากการเปิดเสรีทางการเงิน การนำมาตรฐาน BIS (Bank for International Settlement) มาใช้ ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2536 เพื่อสร้างความมั่นคงแก่ธนาคารพาณิชย์ และให้เป็นที่ยอมรับของทั่วโลก จึงทำให้นักวิจัยส่วนใหญ่สนใจว่า การเปิดเสรีทางการเงินจะส่งผลดีหรือไม่อย่างไรต่อระบบธนาคารพาณิชย์ ทั้งด้านประสิทธิภาพการดำเนินงาน และโครงสร้างต่าง ๆ ในระบบสถาบันการเงิน

เห็นได้อย่างชัดเจนว่า ธนาคารพาณิชย์ทั้งระบบได้จัดการเพิ่มศักยภาพ ทั้งในด้านของเทคโนโลยี และบุคลากรให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อรองรับการแข่งขันที่เพิ่มสูงขึ้นจากการเปิดเสรีทางการเงินดังกล่าว ซึ่งยืนยันได้จากงานศึกษาของ Okuda and Mieno (1996) ว่า หลังจากเปิดเสรีทางการเงิน ธนาคารพาณิชย์ไทยมีแรงงานลดลงเมื่อเทียบกับทุน โดยธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่และเล็ก จะเลือกการผลิตที่ใช้ทุนมากกว่าแรงงาน (Capital intensive) เนื่องจากธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่เน้นกลยุทธ์การระดมเงินทุน โดยการขยายสาขา เพิ่มการบริการด้วยรูปแบบที่ทันสมัย จึงมีการเพิ่มการลงทุนในเครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ พร้อมกับการพัฒนาคุณภาพของบุคลากร ส่วนธนาคารขนาดเล็ก จะเพิ่มการลงทุนด้วยเครื่องมือและอุปกรณ์ แทนการขยายสาขา พร้อมกับการพัฒนาคุณภาพบุคลากร เพื่อให้สามารถแข่งขันกับธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่และขนาดกลางได้ จึงทำให้ต้นทุนสูง สำหรับธนาคารพาณิชย์ขนาดกลางนั้น เน้นการประหยัด โดยลดต้นทุนในการจ้างแรงงานในอัตราค่าจ้างที่ต่ำ พร้อมกับประหยัดเครื่องมือและอุปกรณ์ด้วย

นอกจากนี้ การเปิดเสรีทางการเงิน ยังทำให้โครงสร้างตลาด ซึ่งแต่เดิมมีการกระจุกตัวอยู่ที่ธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ไม่กี่แห่งเปลี่ยนแปลงไป และการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็ส่งผลกระทบต่อผลการดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์ เช่นเดียวกับงานศึกษาของ พิสิทธิ์ ดันมหาพราน (2540) ที่พบว่า โครงสร้างตลาดหลังเปิดเสรีทางการเงินเปลี่ยนแปลงไป โดยธนาคารพาณิชย์ไทยขนาดใหญ่เป็นกลุ่มเดียวที่มีอำนาจตลาดลดลง ขณะที่กลุ่มธนาคารพาณิชย์ไทยขนาดกลางและขนาดเล็กมีส่วนแบ่งตลาดเพิ่มขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ธนาคารพาณิชย์ไทยขนาดใหญ่ก็ยังคงเป็นกลุ่มธนาคารที่มีอำนาจผูกขาดสูงสุดเช่นเดิม ซึ่งตรงข้ามกับธนาคารพาณิชย์ต่างประเทศที่ธนาคารขนาดใหญ่มีส่วนแบ่งตลาดสูงขึ้นหลังจากเปิดเสรีทางการเงิน ทั้งนี้ เพราะ

ธนาคารดังกล่าวมีความสามารถในการแข่งขันเพิ่มขึ้น สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างตลาดกับผลการดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์ จะมีเพียงสัดส่วนของสินเชื่อกู้เงินฝากเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญ กับผลการดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์ไทย แต่สำหรับธนาคารพาณิชย์ต่างประเทศกลับมีตัวแปรที่เกี่ยวกับการขยายตัวของทรัพย์สินเท่านั้นที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของธนาคารในทิศทางเดียวกันและมีนัยสำคัญทางสถิติ

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นข้างต้น เป็นแรงจูงใจที่ทำให้นักวิจัยสนใจศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิภาพการดำเนินงาน รวมถึงศักยภาพของบุคลากรในระบบธนาคารพาณิชย์ว่า มีการเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ อย่างไรหลังจากเปิดเสรีทางการเงินแล้ว ซึ่งจะเห็นได้จากงานศึกษาของ จรรยา ธนไพศาลกิจ (2541) ที่ศึกษาถึงการประหยัดต่อขนาด และการประหยัดจากการขยายขอบเขตการผลิตของธนาคารพาณิชย์ไทย ในช่วงปี 2527-2538 โดยแบ่งข้อมูลเป็น 2 ช่วงเวลา คือ ก่อนเปิดเสรีทางการเงิน (ปี 2527-2532) กับ หลังเปิดเสรีทางการเงิน (ปี 2533-2538) โดยศึกษาในรูปของทั้งระบบธนาคารพาณิชย์ไทย และในรูปของกลุ่มธนาคารตามขนาดสินทรัพย์ และศึกษาในรูปสมการ Translog cost function ที่กำหนดให้ผลผลิต คือ รายได้จากเงินให้กู้ยืม รายได้จากเงินลงทุน และรายได้ค่าธรรมเนียม ส่วนราคาปัจจัยการผลิต คือ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับดอกเบี้ย ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับพนักงาน และค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอาคารสถานที่และอุปกรณ์ ร่วมกับ Cost share equations และประมาณค่าโดยวิธี Iterative seemingly unrelated regression estimator ผลการศึกษา พบว่า ในระยะยาวหลังเปิดเสรีทางการเงิน ธนาคารพาณิชย์ไทยทั้งระบบมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานดีขึ้น แต่ค่าการประหยัดจากการขยายขอบเขตผลิตโดยรวมในระยะยาวกลับลดลงในช่วงหลังเปิดเสรีทางการเงิน และเมื่อเปรียบเทียบการดำเนินงานตามกลุ่มขนาดธนาคารระหว่างช่วงก่อนเปิดเสรีทางการเงิน กับหลังเปิดเสรีทางการเงิน พบว่า ธนาคารขนาดใหญ่และขนาดกลาง ไม่มีความแตกต่างกันในระหว่างช่วงก่อน และหลังเปิดเสรีทางการเงิน ขณะที่ธนาคารขนาดเล็กมีความแตกต่าง โดยไม่มีการประหยัดต่อขนาดการผลิตโดยรวมหลังเปิดเสรีทางการเงิน รวมทั้งการประหยัดจากการขยายขอบเขตการผลิตก็ลดลงหลังเปิดเสรีทางการเงิน ด้วย

งานศึกษาของ นิตยา อมการ (2541) ก็เป็นอีกงานศึกษาหนึ่งที่ทำให้ทราบถึงประสิทธิภาพการจัดการภายในของธนาคารพาณิชย์ว่า มีการปรับตัวในด้านบุคลากรหลังจากเปิดเสรีทางการเงินแล้วอย่างไร นอกจากนี้ ยังทำการเปรียบเทียบนโยบายในการดูแลรักษาบุคลากรของธนาคารขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ว่าเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร โดยกำหนดให้ธนาคารกรุงเทพ เป็นตัวแทนของธนาคารขนาดใหญ่ และธนาคารขนาดกลางกำหนดให้ธนาคาร

มหานครเป็นตัวแทนของกลุ่ม ส่วนธนาคารขนาดเล็ก กำหนดให้ธนาคารเอเซียเป็นตัวแทนของกลุ่ม ซึ่งข้อมูลที่น่ามาศึกษานั้น ได้มาจากนโยบายโดยทั่ว ๆ ไปสำหรับพนักงาน เช่น สวัสดิการ โครงสร้างธนาคารต่าง ๆ ที่ได้รวบรวมไว้แล้วของแต่ละธนาคาร และจากการสัมภาษณ์ฝ่ายบริหารของธนาคารที่เกี่ยวข้องกับพนักงานในด้านการสรรหาบุคลากร การพัฒนาและการฝึกอบรม ซึ่งเป็นการศึกษาจากฝ่ายนายจ้างเพียงฝ่ายเดียว ผลการศึกษา พบว่า ทั้งก่อนและหลังการเปิดเสรีทางการเงิน แต่ละธนาคารต่างมุ่งเน้นคุณภาพของพนักงาน โดยเน้นการฝึกอบรม แต่จะต่างกันตรงที่หลังเปิดเสรีทางการเงิน แต่ละธนาคารต่างมุ่งเน้นคุณภาพของพนักงานโดยเฉพาะการรับพนักงานระดับปริญญาตรีมากขึ้น ควบคู่กับการฝึกอบรม ส่วนการพัฒนาบุคลากรนั้น แต่ละธนาคารได้มีการพัฒนามาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ก่อนเปิดเสรีทางการเงินแล้ว ในเรื่องการดูแลรักษาบุคลากรของธนาคาร พบว่า ธนาคารขนาดใหญ่ และขนาดกลางมีการใช้ตลาดแรงงานภายในมากกว่าธนาคารขนาดเล็ก เพื่อป้องกันพนักงานลาออกในขณะที่ธนาคารขนาดเล็กมีการขยายงานเพิ่มขึ้น ทำให้การพัฒนาบุคลากรไม่เพียงพอ และไม่ทันกับการแข่งขันกับธนาคารขนาดใหญ่ และขนาดกลาง จึงต้องมีการผสมผสานกันทั้งตลาดแรงงานภายในและภายนอก

จะเห็นได้ว่า งานศึกษาในช่วงเปิดเสรีทางการเงินนั้น ไม่เพียงให้ความสนใจกับการปรับตัวของธนาคารพาณิชย์ ที่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของการเปิดเสรีทางการเงินเท่านั้น ยังให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพการดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์มากขึ้น ซึ่งสามารถเห็นได้จากตัวแปรที่น่ามาอธิบายในสมการ ว่าไม่ได้คำนึงถึงขนาดของกิจการ ปริมาณเงินฝากและเงินกู้ยืมเท่านั้น ยังคำนึงครอบคลุมไปถึงรายได้จากการประกอบกิจการโดยตรง คือ การให้กู้ยืม และรายได้จากการให้บริการ ซึ่งหมายถึง รายได้ที่มีโชดอกเบียดด้วย

2.1.3 ช่วงเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ปี 2540

มีข้อมูลจากรายงานผลการวิเคราะห์ และวินิจฉัยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสถานการณ์วิกฤติทางเศรษฐกิจของคณะกรรมการการศึกษา และเสนอแนะมาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการระบบการเงินของประเทศ หรือ ศปร. ซึ่งได้บรรยายสภาพปัญหาที่ขยายไปสู่วิกฤติเศรษฐกิจครั้งนี้ โดยระบุว่าปัญหาสถาบันการเงินในช่วงปี 2539-2540 มีความสัมพันธ์เป็นอันมากกับโครงสร้าง และปัญหาทางการเงินของประเทศไทย ซึ่งมีจุดเริ่มต้นมาจากการเปิดเสรีทางการเงิน และขยายผลจากปัญหาสถาบันการเงินไปเป็นปัญหาในวงกว้างทางเศรษฐกิจที่เชื่อมโยง ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจทั้งระบบ จนเกิดเป็นปัญหาลูกกลมหมักถึงขั้นเป็นปัญหามหภาค ทำให้

สิ่งที่เกิดขึ้นจากวิกฤติในครั้งนี้เป็นที่สนใจของนักวิชาการ และนักวิจัยต่าง ๆ ว่าอะไรน่าจะเป็นสาเหตุ และมีแนวทางอย่างไรที่จะทำให้ระบบสถาบันการเงิน ซึ่งถือเป็นระบบสนับสนุนทางเศรษฐกิจที่สำคัญไม่ล่มสลายไป ดังนั้น จึงมีงานศึกษาที่มีแรงจูงใจจากวิกฤติในครั้งนี้ปรากฏให้เห็นหลายงาน ได้แก่

ธนวิทย์ สุทธรัตนกุล (2542) ศึกษาถึงแนวทางที่จะเสริมสร้างความแข็งแกร่ง และมั่นคงให้แก่ธนาคารพาณิชย์ ทั้งในด้านสินทรัพย์ ฐานลูกค้า ตลอดจนงานทางด้านบริการ และเทคนิคการดำเนินงานต่าง ๆ จากการจำลองการควบรวมกิจการในทุกแบบระหว่างธนาคารพาณิชย์ไทย 15 แห่ง ซึ่งสามารถจำลองแบบได้ทั้งสิ้น 105 กรณีว่าจะมีผลให้ต้นทุนในการดำเนินงานลดลงหรือไม่ รวมทั้งเปรียบเทียบประสิทธิภาพการดำเนินงานของธนาคารแต่ละแห่ง ในรูปของการประหยัดต่อขนาด และการประหยัดต่อขอบเขตการผลิต เพื่อนำไปสู่การจัดการทางด้านนโยบาย การควบคุมพฤติกรรม และการปรับโครงสร้างของธนาคารต่อไป โดยใช้ข้อมูลปี 2537-2540 และกำหนดให้สมการต้นทุนอยู่ในรูป Translog ซึ่งมีปริมาณผลผลิต (เงินให้กู้ยืม, เงินลงทุนในหลักทรัพย์ และรายได้ที่มีโชดอกเบี้ย), ราคาปัจจัยการผลิต (อัตราดอกเบี้ยเงินฝากเฉลี่ย, ค่าแรงงานต่อคน และค่าใช้จ่ายทางด้านอาคาร สถานที่และอุปกรณ์ต่อหน่วย) และตัวแปรควบคุม (จำนวนสาขา และแนวโน้มเวลา) เป็นตัวแปรอิสระ ผลจากการประมาณการสมการโดยวิธี SUR (Seemingly Unrelated Regression) พบว่า ทุกธนาคารมีความประหยัดต่อขนาดโดยรวมสำหรับประสิทธิภาพจากการขยายขอบเขตการผลิตนั้น พบว่า ไม่มีประสิทธิภาพทางด้านต้นทุนในการผลิตร่วมกันระหว่างกลุ่มผลผลิตต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างเงินให้กู้ยืมกับเงินลงทุนในหลักทรัพย์ เมื่อพิจารณาประสิทธิภาพจากขนาดโดยการจำลองการรวมกิจการ พบว่า โดยเฉลี่ยแล้ว ภายหลังการจำลองการรวมกิจการ ธนาคารใหม่ที่เกิดขึ้นได้ประโยชน์จากการประหยัดต่อขนาดมากขึ้น และเมื่อพิจารณาการประหยัดจากการขยายขอบเขตการผลิตในกรณีการรวมกิจการ พบว่า ไม่มีประสิทธิภาพในทุกกลุ่มผลผลิต

อัจฉรา ประเสริฐบัญชาชัย (2544) ศึกษาถึง ประสิทธิภาพทางด้านต้นทุนของแต่ละธนาคาร ทั้งธนาคารพาณิชย์ไทย และสาขาธนาคารพาณิชย์ต่างประเทศว่าเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรในช่วงก่อนเกิดวิกฤติ ปี 2537-2539 และขณะเกิดวิกฤติ ปี 2540-2542 โดยใช้วิธี Data Envelopment Analysis (DEA) ร่วมกับอัตราส่วนทางการเงิน และกำหนดให้เงินให้สินเชื่อหักหนี้สงสัยจะสูญ, เงินลงทุนในหลักทรัพย์รัฐบาลส่วนที่เกินอัตราบังคับขั้นต่ำ และภาระผูกพันของลูกค้านอกจากการที่ธนาคารพาณิชย์รับรองตัวเงินเพื่อลูกค้า เป็นตัวแปรผลผลิตในแบบจำลอง ส่วนตัวแปรปัจจัยการผลิตนั้น ประกอบด้วยค่าใช้จ่ายดอกเบี้ย, ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับพนักงาน, ค่าใช้จ่าย

เกี่ยวกับอาคารสถานที่ อุปกรณ์ และค่าธรรมเนียมบริการ สำหรับ 3 กลุ่มธนาคารตามขนาดของสินทรัพย์รวม ผลการศึกษา พบว่า ธนาคารพาณิชย์ไทยมีค่าเฉลี่ยของค่าประสิทธิภาพในช่วงปี 2540-2542 ลดลงจากช่วงปี 2537-2539 มากกว่าสาขานาคารพาณิชย์ต่างประเทศ

เมื่อเปรียบเทียบงานศึกษาที่เกิดขึ้นทั้งสามช่วง ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่า งานศึกษาในช่วงวิกฤตินี้ ให้ความสำคัญกับความมั่นคง และความอยู่รอดของระบบธนาคารพาณิชย์เป็นอย่างมาก ทำให้งานศึกษาที่ออกมาเกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพของธนาคารพาณิชย์เป็นส่วนใหญ่ แต่มักเน้นประสิทธิภาพทางด้านต้นทุนเพียงอย่างเดียว โดยไม่ได้คำนึงถึงประสิทธิภาพทางด้านรายได้ และกำไรของแต่ละธนาคาร ที่น่าจะสะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพของผลผลิตของธนาคารได้อีกมุมมองหนึ่ง ซึ่งอาจส่งผลให้การวิเคราะห์ประสิทธิภาพที่วัดได้ของธนาคารครอบคลุมในทุก ๆ ด้าน

2.2 งานศึกษาต่างประเทศ

หากเราหันมาดูงานศึกษาที่เกิดขึ้นในต่างประเทศ จะพบว่า มีผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับระบบธนาคารพาณิชย์ไม่น้อยเช่นกัน ซึ่งสามารถแบ่งตามประเด็นที่ศึกษาตามงานวิจัยในแต่ละช่วงของไทยได้ดังนี้

งานที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมในการถือสินทรัพย์ประเภทเงินให้กู้ยืม และสินทรัพย์ประเภทอื่น ๆ ของธนาคารพาณิชย์ ประกอบด้วยงานของ Andersen and Burger (1969) ศึกษาถึงทฤษฎีในเรื่องการบริหารสินทรัพย์ของธนาคารพาณิชย์ ภายใต้ข้อสมมติฐาน Profit Maximization Principle และ Accommodation Principle ในช่วงปี 1953-1967 โดยใช้ Stock Adjustment Model และประมาณค่าด้วยวิธี Two-Stage Least Squares ว่าพฤติกรรมของธนาคารเป็นไปในลักษณะใด ผลการศึกษา พบว่า regression ที่ได้ไม่สนับสนุนสมมติฐานของ Accommodation Principle ที่ว่าความต้องการสินเชื่อในตลาด เป็นตัวกำหนดระดับการปล่อยกู้ แต่พบว่าพฤติกรรมของธนาคารมีแนวโน้มตอบสนอง ต่อการเปลี่ยนแปลงของอัตราดอกเบี้ยระยะสั้น อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ และสัดส่วนของ GDP ต่อ Deposit ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวเป็นไปตาม Profit Maximization

อีกงานหนึ่งเป็นของ Goldfeld (1966) ศึกษาถึงพฤติกรรมการจัดการ Portfolio ของธนาคารพาณิชย์ในประเทศสหรัฐอเมริกา ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ว่า ธนาคารมีความสามารถที่จะแปรระดับ excess reserves และ borrowed reserves ตอบสนองต่อระดับปริมาณเงินนั้น ๆ

ได้ เพื่อดูว่าธนาคารสามารถเตรียมพร้อมปรับสัดส่วนของสินทรัพย์ได้รวดเร็วเพียงใด โดยใช้ข้อมูล cross section ช่วงปี 1962 โดยแยกเป็นกลุ่มธนาคารในเมือง กับกลุ่มธนาคารในชนบท ผลการศึกษา พบว่า ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ความล่าช้าของ excess reserves อัตราผลตอบแทนของตัวเงินคลัง การเปลี่ยนแปลงสุทธิของเงินฝากเพื่อเรียก และความสามารถในการสร้างเงินฝากเพื่อเรียก สามารถอธิบายความแปรปรวนในสมการของกลุ่มธนาคารทั้งสองได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

Hendershott and Leeuw (1970) ให้ความสำคัญกับการศึกษา free reserves อัตราดอกเบี้ยและเงินฝากในประเทศสหรัฐอเมริกา และกำหนดให้อัตราผลตอบแทนของตัวเงินคลังและอัตรารับช่วงซื้อลดของธนาคารกลาง ค่าความล่าช้าของระดับ free reserves การเปลี่ยนแปลงสุทธิใน unborrowed reserves และสินเชื่อของธนาคาร เป็นตัวแปรอธิบาย โดยใช้ข้อมูลเป็นรายไตรมาสระหว่างปี 1954-1967 ประมาณค่าจาก linear equation ผลการศึกษา พบว่า ค่า multiplier มีค่าใกล้เคียงกัน และค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรทั้งหลายมีค่านัยสำคัญทางสถิติ

งานต่อมาเป็นของ Frost (1971) ศึกษาถึงความต้องการถือ excess reserves ของธนาคารพาณิชย์ว่า มีไว้เพื่อลดต้นทุนในการถือ required reserves และเพื่อลดความไม่แน่นอนของระดับเงินสดสำรองที่ธนาคารต้องถือหรือไม่ โดยสมการที่ใช้ทดสอบมีสมมติฐานว่า ธนาคารพาณิชย์มีวัตถุประสงค์ maximize expected profit และได้ทำการทดสอบสมมติฐาน Shock Effect, Inertia Effect และสมมติฐาน Adjustment Cost ผลการศึกษา พบว่า สามารถอธิบายความสามารถในการทำกำไรจากการถือ excess reserves ของธนาคารพาณิชย์ที่อยู่ ณ ระดับอัตราดอกเบี้ยต่ำมากที่ความต้องการถือ excess reserves มีลักษณะเป็นเส้นอุปสงค์หักงอได้

Francis (1978) ได้ศึกษาถึงการเลือกถือสินทรัพย์และหนี้สินประเภทต่าง ๆ ของธนาคารพาณิชย์แต่ละขนาดในประเทศสหรัฐอเมริกา ช่วงปี 1966-1971 เพื่อเปรียบเทียบถึงความเสี่ยงภัย และอัตราผลตอบแทนของการถือสินทรัพย์และหนี้สินแต่ละประเภทของธนาคารแต่ละขนาด โดยใช้วิธีวิเคราะห์ความเสี่ยงภัย 2 ประเภท คือ ความเสี่ยงภัยจากตลาด (Market Risk) และความเสี่ยงภัยในการกู้ยืม (Credit Risk) ผลการศึกษา พบว่า ธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่จะมีความเสี่ยงทั้งสองประเภท สูงกว่าธนาคารพาณิชย์ขนาดกลาง และขนาดเล็ก

ในประเด็นต่อมาเป็นงานศึกษาที่เกี่ยวกับพฤติกรรมถือสินทรัพย์ของธนาคารพาณิชย์ที่เกี่ยวข้องกับการตั้งอัตราดอกเบี้ย และการทำกำไรของธนาคารพาณิชย์ ประกอบด้วยงานของ Sealey, Jr (1980) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกในการตั้งอัตราดอกเบี้ย

เงินฝาก และความเสี่ยงของสถาบันการเงิน ที่มีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาแบบจำลองพฤติกรรมของสถาบันการเงินที่นำความเสี่ยงของ Portfolio มาวิเคราะห์ร่วมกับเงื่อนไขของตลาด โดยพยายามอธิบายความแตกต่าง ที่เกิดจากความไม่แน่นอนที่เข้ามากระทบสถาบันการเงินต่าง ๆ เพื่อสามารถกำหนดระดับ Portfolio ที่เหมาะสม ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจในการตั้งอัตราดอกเบี้ยเงินฝาก ภายใต้เงื่อนไขความไม่แน่นอนที่เกิดขึ้นได้

Slovin and Sushka (1983) ศึกษาถึงปัจจัยที่กำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ยืมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานพฤติกรรมของสถาบันการเงินที่กำหนดการแข่งขันในตลาดสินทรัพย์ และหนี้สินเป็นแบบกึ่งแข่งขันกึ่งผูกขาด และมีวัตถุประสงค์ที่แสวงหากำไรสูงสุดภายใต้เงื่อนไขที่แน่นอน โดยใช้ข้อมูลช่วงปี 1952-1983 ผลที่ได้คือ การเคลื่อนไหวของอัตราดอกเบี้ยใน open market securities สามารถส่งผ่านอิทธิพลไปยัง loan rate ได้

อีกงานศึกษาหนึ่งเป็นของ Flannery (1983) ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างอัตราดอกเบี้ย และการทำกำไรของธนาคารพาณิชย์ โดยใช้รายได้ (ต้นทุน) ทางบัญชีเป็นตัวตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในเงื่อนไขตลาดที่เกี่ยวข้องกับความล่าช้า ที่ส่งผลต่ออายุได้ก่อนโดยเฉลี่ยของ Portfolio ของสินทรัพย์และหนี้สิน โดยใช้ข้อมูลระหว่างปี 1960-1973 ที่คัดเลือกอย่างไม่จำเพาะเจาะจงมา 12 ธนาคาร ผลการศึกษา พบว่า ธนาคารสามารถเลือกจัดการกับความเสี่ยงในอัตราดอกเบี้ยได้ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในอัตราดอกเบี้ย ธนาคารสามารถทำกำไรจากการเคลื่อนไหวในอัตราดอกเบี้ยระยะสั้นได้ ขณะที่ความแปรปรวนที่เกิดขึ้นนั้น จะไปตกอยู่ที่ผู้ถือหุ้นมากกว่า

อีกประเด็นหนึ่ง เป็นงานศึกษาที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างการตลาด การดำเนินงาน และการทำกำไรของธนาคารพาณิชย์ ประกอบด้วยงานของ Graddy and Kyle (1974) ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างตลาด และผลการดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์ในประเด็นที่ให้ธนาคารเป็นหน่วยธุรกิจที่ผลิต multiproduct โดยใช้ multifactor และมีเป้าหมายแสวงหากำไรสูงสุด โดยตรวจสอบรูปแบบของภาวะดุลยภาพที่เกี่ยวข้องกับประเด็น Simultaneity ภายใต้กรอบ Simultaneous equation model ที่ใช้ประมาณค่า เพื่อทดสอบการตัดสินใจในปัจจัยการผลิต และผลิตผลของธนาคาร ผลการศึกษา พบว่า การตัดสินใจที่ขึ้นอยู่ระหว่างกันและกัน ระหว่างปัจจัยการผลิต (เงินฝาก) และผลผลิต (เงินกู้) นั้นขึ้นอยู่กับการแข่งขันในโครงสร้างการตลาดของทั้งเงินฝากและเงินกู้ แต่โครงสร้างการตลาดจะส่งผลกับอัตราดอกเบี้ยเงินฝากมากกว่า

อิกงานศึกษาหนึ่งเป็นของ Heggsted (1977) ศึกษาถึงโครงสร้างตลาด ความเสี่ยงและความสามารถในการทำกำไรของธนาคารพาณิชย์ โดยมีสมมติฐานสำคัญ คือ โครงสร้างตลาดมีอิทธิพลต่อความสามารถในการทำกำไร และใช้ข้อมูลของธนาคารพาณิชย์ในประเทศสหรัฐอเมริกา - อเมริกา ระหว่างปี 1950-1970 ผลการศึกษา พบว่า ความเสี่ยงเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการทำกำไรของธนาคารพาณิชย์ ค่าสัมประสิทธิ์ และระดับความมีนัยสำคัญของการกระจุกตัวเพิ่มขึ้นเมื่อนำความเสี่ยงเข้ามาพิจารณาในแบบจำลองที่ธนาคารมีอำนาจผูกขาด

Smirlock (1985) ศึกษาถึง บทบาทของส่วนแบ่งการตลาด (ไม่ใช่อัตราการกระจุกตัว) ที่มีบทบาทต่อการทำกำไรของธนาคารพาณิชย์ และพบว่า ทุก ๆ อัตรากำไร ค่าสัมประสิทธิ์ของส่วนแบ่งตลาดมีค่าเป็นบวก และค่าสัมประสิทธิ์ของอัตราการกระจุกตัวมีค่าเป็นลบ ส่วนแบ่งการตลาดจึงเป็นตัวแปรที่มีบทบาทในทิศทางเดียวกัน และมีนัยสำคัญทางสถิติต่อการทำกำไรของธนาคารพาณิชย์

เมื่อเปรียบเทียบกับงานศึกษาของไทยแล้ว จะเห็นว่า มีความคล้ายคลึงกัน ทั้งในแง่ของวัตถุประสงค์ที่ศึกษา และวิธีการศึกษา แต่จะต่างกันตรงผลของการศึกษา ซึ่งก็จะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละประเทศ

งานศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการดำเนินงานของสถาบันการเงิน ประกอบด้วย งานศึกษาของ Tortosa-Ausina (2003) ศึกษาถึงความสำคัญของ nontraditional activities ที่มีต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์ในสเปน โดยจะวิเคราะห์เปรียบเทียบ 2 ช่วงเวลา คือ ช่วงปี 1986-1991 กับช่วงปี 1992-1997 สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสถาบันการเงิน ทั้งธนาคารพาณิชย์ และธนาคารออมทรัพย์ในสเปน ซึ่งเป็นช่วงผ่อนคลายการกำกับดูแลพอดี โดยงานศึกษานี้ใช้ nonparametric data envelopment analysis (DEA) ในการวัด cost efficiency และทำการวิเคราะห์ข้อมูลแยกเป็นรายปี ซึ่งทำให้ cost frontier เปลี่ยนแปลงไปตามความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นในแต่ละปี ซึ่งวิเคราะห์แยกเป็น 2 แบบจำลอง คือ unrestricted model ที่รวม nontraditional output เป็นตัวแปรหนึ่งในการวัดประสิทธิภาพการดำเนินงานของธนาคาร ส่วน restricted model ไม่ได้รวมตัวแปรดังกล่าวไว้ในการวัดประสิทธิภาพการดำเนินงานของธนาคาร ซึ่งกำหนดให้ inputs ประกอบด้วย จำนวนพนักงาน, ปริมาณเงินฝาก และ สินทรัพย์ถาวร ส่วน outputs ประกอบด้วย เงินให้กู้ยืมแก่ลูกค้าธนาคารทุกรูปแบบ, หลักทรัพย์และเงินให้กู้ยืมแก่สถาบันการเงิน และรายได้ค่าธรรมเนียม สำหรับ input prices จะประกอบด้วย อัตราส่วนค่าจ้างแรงงานต่อจำนวนพนักงาน, อัตราส่วนดอกเบี้ยจ่ายต่อปริมาณเงินฝากและอัตราส่วนของผลรวมระหว่างค่าเสื่อมราคากับค่าใช้จ่ายที่มีโชดดอกเบี้ย

อื่น ๆ ต่อสินทรัพย์ถาวร ผลการศึกษา พบว่า เมื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของทั้งสองแบบจำลองแล้ว ปรากฏความแตกต่างกันในทั้งสองช่วงเวลาอย่างมีนัยสำคัญ คือ ในช่วงปี 1986-1991 แตกต่างกันเพียงเล็กน้อย โดยเฉพาะธนาคารพาณิชย์ แต่ในช่วงปี 1992-1997 กลับมีความแตกต่างมากขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ความสำคัญของ nontraditional activities เปลี่ยนแปลงไปตลอดช่วงเวลา และมีความสำคัญเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

Rogers (1998) ศึกษาถึงผลกระทบของ nontraditional activities ที่มีต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของธนาคาร ทั้ง cost, revenue และ profit efficiency โดยในการศึกษานี้ได้นำ distribution free approach (DFA) ซึ่งเป็น parametric approach ที่กำหนดให้ inefficiency factors และ random error สามารถแยกออกจากกันได้ มาใช้วัดประสิทธิภาพการดำเนินงานของธนาคารใน 2 แบบจำลอง โดยแบบจำลองแรกได้รวม nontraditional activities เป็น output ประเภทหนึ่ง (full model) ส่วนอีกแบบจำลองหนึ่งไม่รวม nontraditional activities เป็น output (restricted model) สำหรับกลุ่มตัวอย่างธนาคารพาณิชย์มากกว่า 10,000 แห่งในสหรัฐอเมริกา ช่วงปี 1991-1995 รวมทั้งได้แบ่งตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นธนาคารในรัฐที่อนุญาตให้ตั้งสาขาได้อย่างเสรี (statewide) กับอีกกลุ่มเป็นธนาคารในรัฐที่ถูกจำกัดในการตั้งสาขาในช่วงเวลาเดียวกัน ทั้งนี้ เพื่อควบคุมข้อกำหนดในการตั้งสาขากายในรัฐที่แตกต่างกัน โดยกำหนดให้แบบจำลองเป็น translog function ซึ่งปริมาณผลผลิต ประกอบด้วย เงินฝากเพื่อเรียก, เงินฝากออมทรัพย์และเงินฝากประจำ, เงินกู้ยืมเพื่ออสังหาริมทรัพย์, เงินกู้ยืมอื่น ๆ และรายได้ที่มีโชดดอกเบี้ยสุทธิ ส่วนราคาวัตถุดิบ ประกอบด้วย ค่าแรงงาน, สินทรัพย์ถาวร, เงินฝากออมทรัพย์และเงินฝากประจำ และเงินกู้ยืมที่จัดหามาได้ ผลการศึกษา พบว่า โดยเฉลี่ย cost efficiency อยู่ในช่วง 71%-76% สำหรับ full model ส่วน restricted model อยู่ในช่วง 65%-66% revenue inefficiency อยู่ในช่วง 41%-44% และ 50%-51% สำหรับ full และ restricted model ตามลำดับ ส่วน profit inefficiency อยู่ในช่วง 69%-71% สำหรับ full model และอยู่ในช่วง 65%-68% สำหรับ restricted model เมื่อนำ likelihood ratio test มาใช้เปรียบเทียบทั้งสองแบบจำลอง ปรากฏว่า ควรปฏิเสธ restricted model มากกว่า full model เพราะแบบจำลองที่ไม่รวม nontraditional output (restricted model) มีผลให้ประสิทธิภาพของธนาคารที่วัดได้ต่ำกว่าความเป็นจริง

Rogers and Sinkey Jr. (1999) ศึกษาถึงระดับ nontraditional activities ที่เกี่ยวข้องกับขนาดสินทรัพย์ (asset size), ความสามารถในการทำกำไร (profitability), ปริมาณเงินฝาก (core deposits), moral hazard / market discipline ของธนาคารพาณิชย์ใน

สหรัฐอเมริกา ช่วงปี 1989-1993 ซึ่งถือเป็นงานศึกษาที่ขยายขอบเขตเพิ่มขึ้นจากงานศึกษาเดิมที่ได้กล่าวไว้ในย่อหน้าที่แล้ว โดยใช้ข้อมูล panel data ของธนาคารพาณิชย์ 8,931 ธนาคาร และมี reduced-form regression ที่ถูกวัดโดยใช้ generalized least squares ดังนี้

$$y_{it} = \sum_{k=1}^K \beta_k x_{itk} + u_{it}$$

$$u_{it} = \alpha_i + \gamma_t + \varepsilon_{it}$$

โดยที่ y_{it} คือ nontraditional activities (NTA) ของธนาคาร i . ในช่วงเวลา t , x_{itk} หมายถึง ตัวแปรทั้งเจ็ดของธนาคาร i . ในช่วงเวลา t คือ ปริมาณสินทรัพย์รวม (ASSETS), อัตราส่วนของผลต่างระหว่างรายได้ดอกเบี้ยและค่าใช้จ่ายดอกเบี้ยต่อสินทรัพย์รวม (NIM), อัตราส่วนเงินฝากต่อสินทรัพย์รวม (DEPOSITS), อัตราส่วนเงินทุนต่อสินทรัพย์รวม (CAPRATIO), อัตราส่วนสินทรัพย์สภาพคล่องต่อสินทรัพย์รวม (LIQUID), อัตราส่วนมูลค่าที่แท้จริงของผลต่างระหว่างสินทรัพย์และหนี้สินที่ถึงกำหนดชำระภายใน 12-60 เดือนต่อสินทรัพย์รวม (GAP60) และ อัตราส่วนค่าเผื่อนี้สงสัยจะสูญต่อสินทรัพย์รวม (PLL) ส่วน u_{it} คือ disturbance term ของธนาคาร i . ในช่วงเวลา t ผลการศึกษา พบว่า ASSETS มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับ NTA อย่างมีนัยสำคัญ NIM มีความสัมพันธ์เชิงลบกับ NTA อย่างมีนัยสำคัญ DEPOSITS, CAPRATIO, LIQUID, GAP60, PLL มีความสัมพันธ์เชิงลบกับ NTA อย่างมีนัยสำคัญเช่นกัน ซึ่งสรุปได้ว่าธนาคารที่มีระดับ nontraditional activities สูง จะมีปริมาณดอกเบี้ยส่วนเพิ่มสุทธิที่น้อย ซึ่งสอดคล้องกับปริมาณเงินฝากที่น้อยลง และส่งผลให้ระดับความเสี่ยงลดลงด้วย

ถ้าหากเราเปรียบเทียบงานศึกษาต่างประเทศ กับงานศึกษาของไทยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์ จะเห็นว่า มีแนวคิดที่คล้ายคลึงกันในเรื่องของวัตถุประสงค์ ที่คำนึงถึงโครงสร้างการประกอบกิจการที่เปลี่ยนแปลงไปในระบบธนาคารพาณิชย์ ซึ่งจากเดิมจะให้กู้ยืมมากกว่า แต่ปัจจุบันรายได้จากการให้กู้ยืม ก็คือ รายได้ดอกเบี้ยมีแนวโน้มลดลง ในขณะที่รายได้ที่มีขาดดอกเบี้ยกลับมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ทำให้งานศึกษาดังกล่าว จำเป็นต้องนำ nontraditional activities มาพิจารณาเป็นตัวแปรหนึ่งในการศึกษาด้วย แต่ความแตกต่างของงานศึกษาต่างประเทศ กับงานศึกษาของไทยในประเด็นนี้ อยู่ตรงที่งานศึกษาของไทยเน้นประสิทธิภาพต้นทุนเพียงด้านเดียว ในขณะที่งานศึกษาของต่างประเทศ ศึกษาครอบคลุมทั้งประสิทธิภาพต้นทุน รายได้ และกำไร ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพของผลผลิตออกมาในรูปแบบของความถูกต้องของประสิทธิภาพที่วัดได้จากแบบจำลอง สำหรับวิธีการศึกษาที่ใช้ในการ

ประมาณฟังก์ชันการผลิต ณ ระดับที่หน่วยธุรกิจมีประสิทธิภาพสูงสุดนั้น มี 2 วิธีหลัก ๆ คือ Nonparametric Approach และ Parametric Approach ซึ่งงานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นของไทย หรือของต่างประเทศ ต่างก็นำทั้งสองวิธีมาใช้ในการประมาณฟังก์ชัน โดยขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของข้อมูลที่ใช้ ดังนั้น วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จึงได้ทำการขยายขอบเขตการศึกษาออกไปให้ครอบคลุมทั้งประสิทธิภาพทางด้านต้นทุน รายได้ และกำไร เช่นเดียวกับงานศึกษาของ Rogers (1998) เพื่อให้ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพที่วัดได้ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในด้านการบริหาร และจัดการสำหรับธนาคารพาณิชย์ รวมทั้งหวังเป็นอย่างยิ่งที่จะให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาประสิทธิภาพของระบบธนาคารพาณิชย์ สำหรับผู้ที่สนใจต่อไปในอนาคตอีกด้วย